

Egy régi templom romjai

Szülőfalum, Vése neve „puszta személynévből keletkezett, magyar névadással”. (Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. 1978.) Eszerint Árpád-kori birtokosát Vehsének hívták. A személynév először 1211-ben fordul elő magyar oklevélben. A falu nevét viszont az első oklevelekben Veyceh (1283?), Veyteh (1284), illetve Veyse (1331) alakban írták. Bujkál bennem a kisördög, hogy magam is szót fejtsék. Vejsze szavunk már a tihanyi alapítólevélben (1055) előfordul mint helynév, s később sem csak „halfogó eszközt” jelent, hanem „azt a helyet is, ahol halászni lehet”. (Baróti Szabó Dávid: *Kisdéd szó-tár...* 1784.) A „vese” pedig csermely, „vizer” is. (Pesthy Frigyes: *Magyarország helynevei*. 1888.) Nos, az a patak, amely Marót-völgyi-csatorna néven van a térképen, és a Balatonba fut, két ágból is Vésén ered. A régi temető közelében, ahol a falu állt, amíg a török el nem pusztította. Gyerekkoromban is vizenyős, zsombékos, kígyókkal, békákkal, apró halakkal teli rét volt ott. Hét-nyolcszáz (ezer?) évvel ezelőtt kitűnő „halászhely” lehetett.

A mohácsi vész után hat évvel, 1532-ben a török már másodszor indult Bécs ellen. A kétszázezer főnyi hadsereg Dél- és Nyugat-Dunántúlon vonult keresztül. Vidékünkön az első nagy pusztítást ez a hadjárat okozta, bár Vését mintha elkerülte volna. Talán azért, mert a fő közlekedési utak is elkerülték. Az 1534. évi királyi adóösszeírás 13 portát tüntet föl a faluban, míg a környező községekben szinte mindenütt „szegényeket” és „puszta telkeket” is. Aztán Buda után, 1543-ban elesik Siklós, Pécs, Simontornya stb., s 1545-ben már másodszor támadnak Kanizsa (Nagykanizsa) vára ellen. Vését ekkor pusztítják el először. 1546-ban az áll a neve mellett, hogy deserta (pusztaság).

Hányan lakhattak Vésén 1534-ben? Húsz évvel Dózsa felkelése, nyolc évvel Mohács után, s kétszáz esztendővel az 1332–1337. évi pápai tized jegyzék adatai után, amely szerint Vésének már akkor plébániája volt? Az összeírt tizenhárom porta nem tizenhárom családot jelent, hanem tizenhárom jobbágytelket. Egy portán, amely házból, szántóföldekből, rétekből, legelőkből állott, rendszerint két vagy több jobbágycsalád élt. Portás jobbágnak az számított, akinek legalább három forint értékű vagyona volt. Nem írták össze a zselléreket, szolgákat, a földesúr cselédjeit. Ha 30 családot veszünk, akkor 100-150 ember mindenképpen élt a faluban. A környékbeli településeken is nagyjából ennyi. S hogy a török 1545-ben nem ölt meg mindenkit, azazhogy néhányan elfutottak az erdőbe, bizonyítja, hogy három évvel később már megint össze tudtak írni az adószedők két portát, hat szegényt és hat puszta telket.

Szigetvár eleste (1566) után a töröknek Dél-Dunántúlon Kanizsa maradt az egyetlen igazi ellenfele, amit csak 1600-ban tud elfoglalni. De a kis belső-somogyi végvárat egytől egyig birtokolja. Segesden, Vésétől délre nyolc kilométerre helyőrséget létesít, s 1618-ban már 444 katonája 16 löveggel teljesít ott szolgálatot.

Vidékünk hadszíntérré változik. Az a néhány jobbágycsalád, amelyik elszökik-visszajön, vagyis ott marad, a királyi adóösszeírásoknak éppúgy szereplője, mint a török adólajstromoknak. De nem csak a királynak és a szultánnak, hanem a magyar és a török földesúrnak, sőt az egyháznak is adózni kell. Ráadásul újra meg újra betörnek Zalából az oda menekült végvári vitézek (a legközelebbi magyar végvár, Kiskomár vára tizenöt kilométerre van), s jönnek a török portyázók, viszi mindenki, amit talál.

Igazán megható, ahogy Ali budai basa arról panaszkodik 1583. július 3-án a Rudolf császárhoz írott levelében, hogy Nádasdy és Zrínyi a szigetvári szandzsákban „Berzence, Segösd alját, az hatalmas császár végeit mind szüntelen szágulgya, és nagy károkat, dúlást teszön az tartományban”. S ha belegondolok, hogy netán Rudolf megdorgálta Nádasdyt és Zrínyit, hogy hagyják már békén a nagyméltóságú padisah „ideiglenesen itt állomásozó csapatait”, hagyják a saját birtokaikat, hiszen úgysem tehetnek semmit, hiszen ő úgyis megtesz mindent, hiszen a kétféjú fenevad otromba képze csak egy huszadik századi mihaszna költő (Weöres Sándor) elmeszüleménye lesz majd, akkor helyben vagyunk.

Véssey László (Ladislaus Vesej) már 1554-ben, „virágvasárnap előtt való kedden” Vas megyéből, Asszonyfalváról (Ostffyasszonyfa) írja levelét „atyjafiának”, Besenyey Mihálynak Somogyba, a Vésétől tizenöt, másik birtokuktól, Szókedencstől tíz kilométerre fekvő Szakácsiba, hogy viselje gondját birtokainak és jobbágynak. „Úgy, mintha én is ott volnék.” Mert most is, ugye, „Alya szolgálai megjövének, jószágunkra szállanak, Dencsre... és nem úgy éltek, mint kellett volna, hanem borunkat is pénz nélkül megitták, és az mit jobbágynaknál meg nem ehettek, ihattak, azt elvitték – annak felette jobbágynak verték, kiért, ha reá gondolunk, jobb ~~aga~~ bány hiával leszünk...” Hát igen, ha jobbágy se lesz, ha a közelben atyafi se lesz, akkor aztán „kenyeregni” se lesz kinek, hogy „másszor efféle dolog ne esnék rajtunk”.

Lotto Vise prohibita ab anno ...

		Agri	Lib.	Agri	Lib.	Agri	Lib.	Agri
		ab	ab	ab	ab	ab	ab	ab
Joannis De Kals	Jur	3	-	1	-	-	-	-
Joannis Genshink	Jur	2	-	1	-	-	-	-
Michael Kimes	Jur	10	-	0	-	-	-	-
Gregory Fargus		10	-	0	-	-	-	-
Michael De Liza		4	-	2	-	-	-	-
Maximus Pinter	Advena	4	-	2	-	-	-	-
Michael Fargus		2	-	1	-	-	-	-
Gregorius Ingulini		-	-	-	-	-	-	-
Antonius Ottobinar		2	-	1	-	-	-	-
Michael Smetkinah	Colony	3	-	1	-	-	-	-
Michael Tokeloffi		2	-	-	-	-	-	-
Joannis Rikoffi		2	-	-	-	-	-	-
Leber Samuel Tokeloff		12	-	2	-	-	-	-
		58		17				

Lotto hoc Vise huius usum solent in duas partes ...

Lotto Vise ab antiquo prohibita jure hereditario ad perpetuam ...

Joannis De Kals	Jur	4	-	2	-	-	-	-
Joannis Genshink	Jur	8	-	4	-	-	-	-
Michael Kimes	Jur	8	-	4	-	-	-	-
Gregory Fargus		8	-	4	-	-	-	-
Michael De Liza		8	-	4	-	-	-	-
Maximus Pinter	Advena	8	-	4	-	-	-	-
Michael Fargus		8	-	4	-	-	-	-
Gregorius Ingulini		8	-	4	-	-	-	-
Antonius Ottobinar		8	-	4	-	-	-	-
Michael Smetkinah	Colony	8	-	4	-	-	-	-
Michael Tokeloffi		8	-	4	-	-	-	-
Joannis Rikoffi		8	-	4	-	-	-	-
Leber Samuel Tokeloff		8	-	4	-	-	-	-

Vése („Vise”) lakói (családjai) az újratelepítés után három évvel (1722) egy korabeli összeírásban. (A felső névsor. – Részlet.)

Nem tudni, hogy Véssey László vagy az utódai tartottak-e közvetlen kapcsolatot a falvaikkal, vagy csak az egymást követő „zálogos urakkal”, akik többnyire katonáemberek voltak, tehát tudtak valami védelmet nyújtani a jobbágyoknak, be tudták hajtani a járandóságokat. De amikor százötven év múlva az ükunoka (?), Stephanus Vissej, azaz Véssey István Szentivánfáról (Ostffyasszonyfához nyolc kilométer) visszajön Vésére, pusztaságot talál. Valakik, a visszavonuló törökök vagy az országot kegyetlenül megsarcoló felszabadító hadsereg, amikor a törököt Kanizsából kiverték, 1690-ben Vését megsemmisítették. Harminc évig nem lakott ott senki. A szomszéd falusiak foglalták el a hozzájuk közel eső határrészt, a többit elborította az erdő. Persze egész Somogy megye romokban hevert. Az 1720-as országos adóösszeírás szerint területének több mint a fele „erdő és hasznavehetetlen mocsár”, s mindössze 24 százalékát művelik.

A török utáni összeírásokban először 1720-ban szerepel Vése. Kilenc családot írtak össze. Két év múlva tizenkettőt. Itt közlik azt is, hogy a „község három éve települt, s örökös joron birtokoltatik Vissej István által”. A tizenkét család közül három mellett (Kincses, Király, Takács) van ott a jelzés, hogy örökös jobbágyok, s ötnek a leszármazottai (Kincses, Király, Pintér, Takács, Varga) ma is Vésén élnek. Véssey István 1734-ben Contractus Levelet, felhívást tesz közzé Szentivánfán, amelyben szerződést, kedvezményeket ajánl azoknak a parasztnak, akik „örökös jobbágyimon kívül”, Vésén letelepednek, ott szántanak, vetnek, erdőt irtanak, szőlőt telepítenek stb. Bertók Péter neve először 1735-ben tűnik föl az összeírásokban. Vésétől hat kilométerre, Tapsonyban, ahol akkor Nádasdy Tamás főispán birtokán Somogy vármegye székel, azaz gyűlésezik, már évekkel korábban, többször is.

A Contractus Levélben Véssey István kijelenti, hogy akik Vésén letelepednek, „...szőlőhegyet ha építenek... tíz esztendeig semminemű cenzust ne füzessenek... az után minden kapástúl tartozzanak garast füzetnyi. Ha erdőbül irtanának szántó földet Árendásim (tehát: Bérlóim), négy vetésig ne adgyanak tőlük kilencedet... Minden egész helyes Gazda... esztendőnként három forint árendát (bérleti díjat) tartozik füzetnyi, fél helyes Gazda pedig egy tallért... Midőn makknak termése lészen vései erdőmön, Árendásim, akiknek sörtvéles marhája lészen, minden húszbul egyet makk bér helyett, vagy pedig, ha úgy teccik, megegyezvén velem, a szokott makk bért tartoznak adni... Ha valamely Árendásom el akar lakóképpen jószágomról menni... számot vetvén, árendáját és egyebét... megfizetvén szabadon elmehet...”

Nem tudom, Bertók Péter minden húsz disznóból egyet adott-e az uraságnak, vagy a „szokott makk bért fizette”, de hogy makkoltatta a sörtvéles marháit, az bizonyos. 1761-ben, amikor a falu határát bejárják, hogy újra és véglegesen megállapítsák, független tanúkat hallgatnak ki. Vallomást tesz Nagy Ádám nemeskisfaludi lakos is, aki, mint mondja, „ennekelőtte tizenhat esztendővel a vései helységben lakozó Bertók Pétert hat esztendeig, több vései lakosokat... pedig harmadfél esztendeig vései helység határában sörtvéseiket őrizvén pásztorul szolgálta”. Azt vallja, hogy „számtalanul járt és megfordult” a vitatott erdőrészekben is, mert „pásztorkodása idején csaknem minden esztendőben sok makk termett”, s csak amikor az „előlszámlált” határjelekhez ért, csak akkor „fordította meg seregét”, s hogy az erdőt a vései lakosok „szabad füvöltetéssel, kaszállással, tűzre és épületre való favágással... minden háborgatás nélkül éltek és használták”.

Nos, akkor, amikor Nagy Ádám Bertók Péter kanásza, 1748–1749-ben Visitationis Canonicaet, azaz katolikus egyházi szemlét tartottak Vésén. Ennek a jegyzőkönyve talán a legfontosabb vallomás a harminc éve újratelepült faluról: „Vése a tapsonyi egyház leányegyháza. Tek. Véssey Mihályhoz tartozik. Nincs temploma, sem imaháza. A jobbágyok mind magyarok, főleg luteránusok és kálvinisták, katolikusokkal keverve. Van egy fatornyuk a falu közepén, amelyet a földesúr költségén emeltek, és amelyen szentkép nincs. A temető a falun kívül, nyugatra, a falu régi egyházának romjai mellett van. Nincs benne kereszt. Nincs körülkerítve. Nincs megszentelve. Együtt temetkeznek a katolikusok és a nem katolikusok. Plébánosuk a tapsonyi, aki a rendelt stólán kívül semmit sem kap tőlük. A nem katolikusok a stólát a saját papjuknak fizetik. A halottakat a helybéli ágostai hitvallású iskolamester, Tanóczi Tamás temeti el. Az ő háza imaház gyanánt szolgál. Valláselhagyó egyetlen személy kivételével nincs. Elvált nők nincsenek. Káromkodók igen sokan vannak. Más vétkek nagyon kevéssé fordulnak elő. Kirendelt bábaasszony nincsen. A katolikusok hitvallásra képesek.”

A vizitáció során tizenhárom katolikus családot írnak össze, hetvenöt személyt. Hat családnál zsellérek és szolgákat is. Szentkirályi (Király) János nevénél jegyzik meg, hogy elhagyta vallását családjával együtt. Bizonyára nyomós oka vagy szent célja volt, hogy a katolikusok közül elsőként áttérjen földesura hitére, mert nem lehet véletlen, hogy a mi sorunkon is, meg a túlsó soron is a cselédházak után a Királyoké az első porta, s csak utána jönnek a többiek. A túlsó soron az 1722-es listán szereplő „örökös” és első családok, a Kincses, a Takács, a Varga, a Pintér, a miénken meg a Bertókok portái.

Az 1767-es úrbéri tabellán már 55 család, 25 helyes, azaz telkes jobbágy, 24 házas zsellér és 6 házatlan zsellér neve szerepel. 48 magyar név, s 1 Haiszter, 1 Karnics, 1 Fliszár és 4 Lébár. S jön még 3-4 Leposa. Ez utóbbi ~~szász~~ családok vendek, de akik

hamarosan elmagyarosodnak. Egy 1771-ből való összeírás szerint, amelyben nemcsak a jobbágyok, hanem a földesúr cselédjei is benne vannak, 373 lakosa van a falunak. 28 család evangélikus, mint a földesúr (ez 164 személy), 18 család református (108 személy), 18 család katolikus (101 személy). Persze a földesúri hatalom nem csupán úgy érvényesül, hogy a Vésseyek 1771–1772-ben „nevetséges áron” megváltják a parasztoktól az irtásföldeket (719 magyar hold szántót, 339 hold rétet), hanem vallási tekintetben is. 1785–1786-ban, mielőtt a türelmi rendelet lehetővé teszi, megépül az evangélikus templom, s ettől kezdve papja is van a falunak. Még néhány évtized, és szinte csak a földesúr cselédjei között találunk katolikusokat. De ötven évvel az újratelepítés után, 1770-ben a jobbágytelkekkel együtt már 1344 magyar hold (kb. 1000 kat. hold) szántóföldet művelnek Vésén, s ezenfölül vannak a legelők, az erdők, a szőlők.

Vései Helység Régi, és Új Urbársági Táblájának össze-
egyeztetése.

Jobbágnak Neve a Régi Urbársági Tábla Szerint. (1767)	Jobbág helynek mértékege.					Jobbágnak Neve az Új Urbársági Tábla Szerint. (1830)	Jobbág helynek mértékege.				
	Belső Kúria		Külső Kúria				Belső Kúria		Külső Kúria		
	M. volta.						M. volta.				
	Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke		Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke	Föld mértéke
Regi Tábla.	N ^o	Nap	Új Tábla.	N ^o	Nap	Regi Tábla.	N ^o	Nap	Új Tábla.	N ^o	Nap
É. Kirali István	1/2	2. 11. 5.	26. 52	Lebar Atk.	1/2	1. 6. 23.	13. 26	Király Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Bestok Atdam	1/2	6 7 4.	26. 52	Bestok Atdam	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Sankó	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Bestok Andras	1/2	4. 9 5.	26. 52	Bestok Sankó	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Péter	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Bestok Ferencz	1/2	4. 6 7.	26. 52	Bestok Péter	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Uj Jakab Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Csima Andras	1/2	6. 12 2.	26. 52	Uj Jakab Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Andor Sankó	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Pinter Györg	1/2	1 7 8.	26. 52	Andor Sankó	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Kovács Györg	1/2	2 8. 7.	26. 52	Bestok Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Márton	1/2	1. 12. 5.	26. 52
É. Kirali Györg	1/2	2 8 4.	26. 52	Bestok Márton	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Kentés Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Varga Györg	1/2	3. 11 4.	26. 52	Kentés Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Pinter Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Kovács Miklós	1/2	4. 9 6.	26. 52	Pinter Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	László Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Kentés Mihály	1/2	2. 15. 7.	32. 63	László Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Pál	1/2	1. 12. 5.	26. 52
É. Kirali Ferencz	1/2	2 5 5 1/2.	19. 29	Bestok Pál	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Kovács Mihály	1/2	3. 5 11.	10. 26	Bestok Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Bestok Györg	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Kentés Miklós	1/2	3. 8 2.	13. 26	Bestok Györg	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Csima Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Szentpál Györg	1/2	1 7 11 1/2.	12. 26	Csima Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Liposa Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Bestok Janos	1/2	4. 5 1.	13. 26	Liposa Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Liposa Györg	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Varga Janos	1/2	2. 4 2 1/2.	13. 26	Liposa Györg	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Liposa Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Varga Mihály	1/2	1 8 5.	13. 26	Liposa Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Liposa István	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Varga Györg	1/2	1. 7. 11 1/2.	13. 26	Liposa István	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Zabi Ferenc Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Jakab Miklós	1/2	1 1/2 6. 2.	13. 26	Zabi Ferenc Istk.	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Kag Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Pozsák Atdam	1/2	2. 2 1/2 1.	13. 26	Kag Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Kuti Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Hosvat István	1/2	1. 1. 3.	13. 26	Kuti Mihály	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Kuti Józsi	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Fenez Márton	1/2	1. 3. 4.	13. 26	Kuti Józsi	1/2	1. 12. 5.	26. 52	Fenez Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52
Lebar Ferencz	1/2	1. 2 1/2 1 1/2.	13. 26	Fenez Janos	1/2	1. 12. 5.	26. 52				
Lebar Jozseff	1/2	1/2 0 1 1/2.	13. 26								
Latus	1/2	10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10		Latus	1/2	10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10 10					

Az 1767. évi és az 1830. évi vései urbárium összehasonlító táblázata a jobbágyok nevével (1830, részlet)

Nagyjából ekkor, a tizennyolcadik század utolsó negyedében válik rendszeressé, hogy írásban a falu neve Vése, a földesúré Véssey (vagy Wéssey). Lehet, hogy azelőtt is így mondták, de ki-ki úgy írta, ahogy hallotta-értette? Bizonyára a szó ejtése is változott az évszázadok során. Még az írásforma is beleszólhatott a változásba. Hiszen évtizedeken keresztül csak egy-két ember lakott Vésén, vagy annyi se. Az 1782–1785-ös első katonai felvételkor ezt írták Vése neve után: „Van egy jól megépített nemesi udvarháza, valamint a legtöbb ház is jó karban van. Nem messze innen egy régi templom romjai találhatóak. A patakok meleg időben is csak részben száradnak ki. Partjuk, medrük... mocsaras. Az erdők többnyire tölgyfából állnak, nagyságuk különböző, sok a magas törzsű fa köztük. A réteken sok a mocsaras folt, melyek sosem száradnak ki...”